

ДУШАН КАРАБАСИЛ (1993)

НОЋ, СИРИЈА, ИСТОРИЈА

Дом смо напустили
И кренули за илузијом
Из дивљег сна
Жеља нас је довела овде
И ево нас како тражимо пут
Држећи се за руке
Свијајући се тело уз тело
Свест нам лелуја у чаши и диму
Све се њише у плесу огромном
Понеко још започне причу
О смрти дечака у Дамаску
Тада се сетим црва и младића
Испијања отрова
У лобањама све већим
Напустим објекат
Побегнем иза угла
У оближњем супермаркету
Купим историју света
И марамице

АЛТАМИРА

Тако је одувек било. Плашио се да излази сам по ноћи из пећине. Увек је он био тај којег би послали да донесе грање неопходно за ложење ватре у хладним ноћима, или када би се између два сна припремао обилан оброк. Све би било унапред припремљено за другу вечеру, осим комада дрвета, гранчица, лишћа и осталог запаљивог материјала. Изнова је заборављао свој задатак током дана. Није да је имао паметнија посла, али такорећи, био је један од оних што нису склони дисциплини. Волео је да лута без циља. Будио би се са још увек свежим сликама из сна и ни крај памети му не би било да нешто није у реду. Тек када би многобројне очи севнуле ка њему, захтевајући жртву од младог саплеменика, разумевао би ситуацију у којој се налази. Када би неко измумлао одређени проблем који је требало да се реши у оквирима племена, зна се, прво би гестукуирао у његовом правцу. Уосталом, заједништво је оно на чему се заснивао опстанак племена, у складу са тим, појединац је имао јасне обавезе пред собом, које би свакодневно испуњавао на општу добробит. Њега то није интересовало. Заједница уопште. Интересовале су га слике. Презирао је очи длакавих прождрљиваца и другу вечеру. Уморио се од свега тога, његова млада плећа носила су на себи терет неколико пута већи од онога који су могла да издрже. Задатак би, поврх свега, неретко морао да обави сам, без помоћи искуснијих и одважнијих чланова племена, као што је случај налагао једне праисторијске вечери.

Знао је шта му је чинити, али није било лако. Кремен у једној руци, бакља у другој, корак по корак, са сваким следећим несигурност је расла у њему попут гуливерских сенки на пећинском зиду. Тешио се. Ако ништа, бар неће морати да слуша јебено мумлање сапутника. Тога му је преко главе. „Ко је данас колико појео и попио, ко је кога обалио иза пећине док су остали били закупљени дневном рутином. Му-му-му, га-га-га, гу-гу-гу. А где су ту слике. Да ли је могуће да нико од ових кретена са разјапљеним очима и вилицама не види слике. Па оне су свугде. У сновима, у пламену ватре, у очима, у земљи, на небу и на кори дрвета. Да ли они уопште могу да чују себе? Да ли могу да се виде када чачкају нос, грицкају нокте, како се чешу тамо где не би требало, па онда истим тим прстима

једу храну. Наравно, ту и тамо, понека поједена слина из носа не може да шкоди. Али треба то радити дискретније, са мером. Па *homo sapiens* смо, побогу. Зна се неки ред ваљда. Или рецимо, онај најгласнији мумлавац, брадати мамлаз, што кришом мирише туђе гузице. Па тај није ни на нивоу *homo erectus*, јадник. Требало би га послати назад у мочвару из које смо се уздигли, па нека мирише, нек се надражује. Али да не дужим превише, чека ме опасан и неизвештан пут. Поред тога, не желим да се ово претвори у исповест једног троглодита. Битна је прича, битне су слике, треба заборавити идиотске саплеменике“.

Та ноћ је била све, само не као нека друга ноћ, досадашња или будућа. Ту су се решавала нека озбиљна питања. „О, величанствена, несагледива ноћи, ти која си одувек била мистерија, дивно је млеко што потече из твоје сисе итд“. Наравно, троглодит то не зна, не мари он за поезију. То су за њега Потемкинова села. Као када би се нашао на семафору неког велеграда. Или када би, кукавац црни, сео за компјутер. Ипак, будимо људи, иако смо мутиралаи у нешто друго. Пружимо му шансу. Не гурајмо младост са литице која води право у пакао. Неке приче имају срећан крај. У питању је човечанство. Куц-куц, добро вече, ко је? Историја. Шта вам треба? Младости и ноћи, стара сам већ. Мада, може и без ноћи. Доста тога у вези са мном је неосветљено, не треба ми додатног мрака. Млади момци, заправо, то ми треба, приде и девојке, стасите, бремените, направимо већ неку запршку од тога. Ипак, нећемо наседати на већ виђене форе лукаве старице. Или хоћемо? Не, не. Седи ту баба и ћути. Имаш право да се браниш ћутањем. Судиће ти се по правди божијој, али и земаљској. Да, да, правда постоји, и управо ћеш бити подвргнута њеном процесу који је спор али достижан, ти кесо сквргчених чварака. Порота је у саставу: *homo sapiens*, *homo erectus*, *homo habilis*, неандерталац, аустралопитекус, припадници изумрлих и прогоњених народа, припадници изумрлих и угрожених животињских и биљних врста, једна амеба, примерак мушице, једна сврака као представник диносауруса (пошто репрезентативни примерци ове врсте нису могли да присуствују суђењу из објективних разлога – величине зграде у којој се судница налази), један кепец који у последњи час утрча у судницу и седе поред свраке, поједина сасечена стабла из раскрчених шума, по пар затрованих капи из сваког океана, Георг Тракл, Роберт Опенхајмер и Ђед Милисав из Плужина (такође историјска личност). „Слушај синко, може ли нека нагодба,

па нећете ваљда мене овако стару у бајбокану...Тишина! Мир у судници. Као најстарији и најелоквентнији представник пороте, који се не изражава фотосинтезом, преливањем, таласима, крицима, научним стилем, нити у метафорама, уводну реч има ђед Милисав. „Е па овако, часни скупе, да почнемо. Реци ти мени стара, сећаш ли се, а сигурно се сећаш, ономад кад...“

Премало је времена за све што треба рећи, за сваку причу испричати. Пребрзо се живи. У том духу, обавештавамо Вас да је наша гратис понуда истекла. Троглодит је већ на излазу из пећине, силовит ветар га заноси уназад, он једва успева да одржи равнотежу. Са бакљом може сад само да се слика. У ствари, не може ни то. Шипак селфи. Остао му је кремен, тачније још мало кремена у овом његовом... Али то није та песма. Не, не, не. Иако одувек постоји само једна једина песма која урагански хучи кроз векове. И онда кад смо били величине црног испод нокта, и онда кад се троглодит шуњао са мочугом за пасом, и онда кад је Ханибал терао слонове по планинама, и онда кад су ђаволови шегрти марширали са високо подигнутим рукама. А шта су тад радили Јанко, Петар, Марко? Ко то зна. Проклетство човеково, или баш његова највећа срећа је у томе што божији стерео-систем хармонично функционише само у нултој димензији, тако да нам остаје да се какофонијски брчкамо у мочвари наше три-четири димензије, ослушкујући симфонијске отпатке нулте димензије који наизменично процуре кроз рупе у мочварном систему (грешке), надајући се дану који мора доћи, када ћемо загрлити брата и сестру, првог до себе, и певати складно песме не Петра Граше, већ његовог зета (мужа од сестре од стрица), који је много бољи кантаутор.

Доста је било баљезгања, на реду је оно право. Наиме, троглодит успева да изађе из пећине. Држао се спољашње стране пећинског зида и корачао лагано уз литицу. Свако ко је икада био у Алтамири зна да се на оштрој узбрдици здесна по излазу из пећине мора бити обазрив. Схватио је и он то, записано му је у генима великим словима. Преци су жртвовали своје животе како би троглодит сада знао да не сме да се зајебава по изласку из пећине, поготово кад овако јако шиба ветар. Да не говоримо о томе да пред собом није могао ништа да види. На чистини, ветар још јаче удари. Као да то само по себи није довољно, црна титанпума му пређе пут, такорећи претрчала му је преко очију, али његов дух није клонуо, напротив, он три пута плуну и заигра ритуални плес на месечини. То га донекле

смири и окрепи стање његовог духа, самим тим и тела. Ветар је разносио гране, лишће, све оно што је требало прикупити. Црни удес се окомио на троглодита. Нема бакље, нема среће, ветар са свих страна свира, црна титанпума трчкара околу.

И тада настаде чудо на первертираној елипси у незаинтересованом свемиру, једно од оних које се ретко виђа, али какво се свакодневно догађа. Процурело је нешто, почело да цурка кроз мочварне канале, да растерује облаке, и са неба зазвуча фантастична симфонија, каква се није одавно чула са те узвишене позорнице. Ветар се заустави, као да никада није дувао по овој пустој земљи. Склад је наступио, готово савршен тренутак. Одмах потом, троглодит је на небу могао јасно да види рањеног бизона од сазвежђа која су исијавала исте поруке већ миленијумима, као и најразличитије облике саздане од светлости. Али чини се да је један падајући астероид пробудио искру из које се родила идеја код пећинског човека: „Слике могу да се крећу!“. Када су прве импресије попустиле, потрчао је брже-боље ка пећини, заборављајући због чега је уште дошао на чистину. Није марио за апсолутни мрак који је поново обавио шпиљу, ни за то што га један погрешан корак води у провалију. Више силе су управљале навигацијом. По први пут, изронио је јасан план из таме његовог бића о томе шта ће да уради са сликама. Нацртаће их на зиду пећине, тако да и остали могу да их виде. Какав племенит гест овог младог човека!

Када је стигао натраг, прво је добро очистио зид па одмах затим прионуо на посао. Цртао је данима, ноћима, без престанка. Заборављао је на задатке, заузврат је добијао батине као подсећање. Мочуге су избраздале његово длакаво тело. Оглушио се о правила заједнице, казна је уследила, али слабо је он за то марио. Његов ум је левитирао у вишим сферама постојања. Ни лоше осветљење није могло да га спречи да се уметнички изрази, довијао се на различите начине како би завршио своје монументално дело. Заборављао је да једе и спава. Једино што му је било важно то је да ли ће имати довољно мангана, хематита, лапора, кварца, чађи, угља, крви, смоле, масти и воде. И још: црна, жута, смеђа и црвена. То је био његов свет, у којем се осећао сигурно као у мајчиној утроби. Када су остали видели шта покушава да уради, придружили су му се у његовом подухвату, желели су да помогну, тачније, били су намазани, хтели су да се „уграде“, али како то обично бива, више су му одмагали него што су му помогли. Једини који су истински разу-

мели његову уметност били су жене и деца из племена (треба имати у виду да су то праисторијске жене). Остали су били ту из моде или досаде. Као што се може закључити, мушкарци су одувек били глупи и поводљиви (општепозната ствар), односно волели су да једу време (још од прародитеља Адама), док су се жене проглупиле протоком времена или старењем истог (које је увек идентичног доба, односно без доба), тачније старењем рода, отупљивањем. На крају, пећински човек је био задовољан урађеним, јер се побринуо да његово дело буде дуготрајније, свакако и квалитетније од већине „озбиљних“ сликара, поготово оних модерних, што је и славни Пикачу приметио. Ветар је опет дувао, материјал за потпалу и вечеру се сакупљао. А оно што је остало после свега тога је свакако ветар, материјал за потпалу и вечера. Али и слике. У пећини.

ИРЕНА ПЛАОВИЋ (1992)

УВЕК И СКУДА

Једна мала обоа дуго ме задржавала
Без такта, али тактично, мило, свуд наоколо
Као последња језичка халуцинација
Пред бесловесно учење у сну

Ти буди Карађорђе а ја ћу бити фрула

Сад ово као да не значи баш ништа, па ипак ми се
Премећемо у разне материјале, и глисер
Отворених вокала клизи нам већ по непцима
Сутра ћу се пробудити јутарњим североистоком
Па ћеш се питати где сам, а ја ћу а ја ћу дунути: visur ir visada
visur ir visada

ништа ми више не можеш сем да гуглаш и гуглаш
моји су кедрови плави са оне стране севера
о којој не знаш ништа; на бранику егзотике

Ти буди Наполеон а ја ћу бити Јелена
(једно од нас је свето)

КАТАРИНА ПАНТОВИЋ (1994)

(из прве песничке књиге Унутрашње невреме)

ЛЕТЊИ РАСПОРЕД НАМЕШТАЈА

Први пут сам у животу гледала у бандере баш у тренутку
кад је укључено улично осветљење:
Неко би то протумачио као знак одозго

Под отежалом крошњом дуда разбацани црвени трагови
Као да се десило стравично убиство

Летње тканине се њишу око гојазних тела старих госпођа
Људи за собом бацају пикавце грубо као да се
отресају неке велике несреће
И ја са терасе: све посматрам

Пустила сам тугу да се излуфтира:
Летњи распоред намештаја у соби
и велики прозори
Дозвољавају то

ГЕАНКА

Пробуђен сам.
Гледам у цоце које су обгрлиле чашу.
Кроз напукли прозор, реже Сунце.
Затварам очи и препуштам испијено лице Сунцу.
Сунце, Аваз мог бића труне у напуклој кући / имену и презимену.
Сунце, Аваз мог бића труне у напуклој кожи/злу.
Сунце, када затворим очи, видим црвенило.

Пробуђен сам.
Расклимао сам ти кости.
Пробуђен сам.
Жице секу небо.
Сунце се надима над рањеним човеком.
Човек пролази сањив улицом.
Не гледа у небо.
Не гледа у Сунце.
Мисли нешто своје.
За плећима вуче хиљаде птица.
Руке баца иза себе.
Корацима описује котву душе.
Звижди песму о починку.
Пробуђен сам.
Кроз смрзао,
са крушном мрвом у устима –
пустио сам те птицама.
Пробуђен сам.

Ја ћу рећи нешто јами пре него што вода потопа мрак.
Волим оно што хода између тебе и мене –
у простору без Сунца.

Пробуђен сам.
Тако сам ситан у твојим одајама.
И тако слободан.
Пробуђен сам.
Сунце је састругало зверства.

МИХАИЛ ГЕРАСИМОВ (1889-1939)¹

(препев са руског: Растко Лончар)

* * *

У природи разнеженој нисам,
сред њеног мирисног пупљења –
У фабрици, под небом од дима,
железне цветове кујем и ја.

Лужно их сунце мазило није,
нити их нујкао месеца лет –
него је огањ ватрене стихије
ковао овај гвоздени букет.

Где хук је мотора грозан и зледи,
где звук је сирена, метала звек,
ја сам његовим лишћем од мједи
био очаран – заљубљен заувек.

Нисам у колу што залуду бени –
дланови се, жуљевити, боре,
и негасиве ватре у мени,
под блузом радничком, у фабрици горе.

Дувам у трубу – радничким гневом –
комунистичке снове.
И, опијен њезиним певом,
кујем железне цветове.

(1917)

¹ Ово је први пут да је М. П. Герасимов – иначе страдао у Стаљиновим чисткама, иако својевремено један од најпопуларнијих пролетерских песника – преведен на српски језик. Песма је, наиме, занимљива ако се чита као парадигма, метафора поетике социјалистичког реализма, нарочито из данашње перспективе.